

LONDRA HALKEVİ ÜZERİNE BAZI DEĞERLENDİRMELER

SOME REMARKS ON THE LONDON PEOPLE'S HOUSE

Gülşah ESER*

Öz

Londra Halkevi, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin yurt dışında açtığı kültür kurumlarının ilk örnekleri arasında olma özelliğini taşıması yanında Halkevi olarak da tek örnektir. 1942-1950 yılları arasında faaliyet gösteren bu kurum Türk-İngiliz diplomatik ilişkilerinin geliştirilmesine katkı sağladığı gibi Türklerle İngilizlerin birbirlerinin kültürünü tanımada da aracı bir rol oynamıştır. Öte yandan o dönemde İngiltere'de bulunan vatandaşlarımızın Türkiye ile temas kurduğu noktalardan biri olmuştur. Bu araştırmanın öncelikli amacı özgün akademik çalışmalara konu olan Londra Halkevi'ni Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi'nde bulunan belgeler ışığında yeniden ele almaktır. Bu belgeler daha çok Londra Halkevi ile Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Sekreterliği, Hariciye Vekaleti, Londra Büyükelçiliği ve çeşitli kurumlar arasında yapılan yazışmaları kapsamaktadır. Bu yazışmalar Londra Halkevi'nin kuruluş süreci, idare heyeti, üye sayısı, binası, bütçesi ve etkinlikleri gibi hususlara ilişkin pek çok ayrıntıya ulaşma olanağı sağlamıştır. Makalenin diğer bir amacı ise ulusal, yerel ve uluslararası basında bu kurum ile ilgili yer alan çeşitli haber/yazıların derlenerek literatüre kazandırılmasıdır. Araştırmada literatür taraması, arşiv taraması ve doküman analizi yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle Londra Halkevi'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin İngiltere ile geliştirdiği diplomatik ilişkilere ve özellikle bu ilişkilerin kültürel boyutuna önemli katkılar sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu merkezin, Cumhuriyet değerlerinin yurt dışında tanıtıldığı bir vitrin vazifesi görmüş olması da ulaşılan diğer bir sonuçtur.

Anahtar Kelimeler: Halkevleri, Londra Halkevi, İngiltere, Türkiye, kültürel ilişkiler.

Abstract

The London People's House is among the first examples of cultural institutions opened abroad by the young Republic of Turkey, and it is the only example opened as a People's House outside our borders. This institution, which was active between 1942-1950, contributed to the development of Turkish-British diplomatic relations, and played an intermediary role in the recognition of the culture of the Turks and the British. On the other hand, this place was one of the points where our citizens in England came into contact with Turkey at that time. The primary purpose of this research is to reconsider the London People's House, which is the subject of original academical studies, in the light of documents in the Turkish Diplomatic Archive of the Ministry of Foreign Affairs. Another aim of the article is to compile various news/articles about this People's house in the national, local and international press and bring them to the literature. In the research, literature review, archive scanning and document analysis methods were used. Based on the findings, it was concluded that the London People's House made a significant contribution to the diplomatic relations developed by the Republic of Turkey with England, and especially to the cultural dimension of these relations.

Keywords: People's Houses, London People's House, England, Turkey, cultural relations.

GİRİŞ

Halkevleri, Cumhuriyet'in kültür kurumlarından ve çok yönlü projelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet değerlerini toplum tabanına yaymaktan sosyokültürel yaşamda değişim ve dönüşüm sağlamaya kadar pek çok işlevi gerçekleştiren bu kurumlar yeni Türkiye'nin yapılandırılma sürecinde aracı ve önemli bir rol oynamışlardır. Yurt içindekilerin sayısı yüzlerceye ulaşırken, yurt dışında açılan ilk ve tek halkevi ise 1942 yılında faaliyete geçen Londra Halkevi olmuştur (Çeçen, 1990, s. 197; Toksoy, 2007, s. 99; Malkoç, 2009, s. 36; Yaşar, 2010, s. 77; Olgun, 2019, s. 95). *Cephe* dergisine göre burası Türkiye'nin ilk denizaşırı kurumudur (Cephe, 1945, s. 13). Murat Turan ise bu kurumu *CHP'nin Avrupa Teşkilatı* olarak nitelendirmiştir (Turan, 2016, s. 274).

Literatürde müstakil olarak Londra Halkevi'ni konu alan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bunlar arasında H.M. Burton tarafından halkevinin açıldığı yıl kaleme alınan *Activities at the Turkish 'Halkevi' (People's House) in London* (Burton, 1942a, ss. 235-238) ve *Opening of a Turkish "Halkevi" (people's house) in London* (Burton, 1942b, ss. 141-142) başlıklı makaleler dikkat çekicidir. Burton, konuyla ilgili ilk makalesinde buranın açılış sürecine ve Türk-İngiliz ilişkileri açısından önemine değinmiştir. II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği dönemde Türkiye'nin böyle bir girişimde bulunmasını, üstelik Londra Halkevi'ni güzel bir binada ve iyi bir dekorasyonla vücuda getirmesini övmüştür (Burton, 1942b, s. 141). Diğer çalışmasında Londra Halkevi'nin etkinliklerini geniş bir yelpazede ele almış, çalışma saatlerinden bayram kutlamalarına kadar pek çok ayrıntıyı okuyucu ile paylaşmıştır. 1944 yılında ise *Scottish Geographical Magazine*'de *The Halkevi: The Turkish People's House* başlıklı bir makale yayımlanmış ve Londra Halkevi'nin işlevlerini ele almıştır. Bu makaleler oldukça erken tarihli olmalarına ve pek çok ayrıntıya yer vermelerine rağmen daha sonra kaleme alınan çalışmalarda bunlara değinilmemiştir.

Londra Halkevi'ni müstakil olarak ele alan diğer makaleler arasında Meral Demirel'in *İkinci Dünya Savaşı'nın Propaganda Dergileri Vanguard ve Cephe'de Londra Halkevi* başlıklı çalışması, karşılaştırmalı bir bakış açısı sunması ve bu dergilerde yer alan pek çok görsele yer vermesi açısından önem arz etmektedir (Demirel, 2003, ss. 27-31).

Eminalp Malkoç'un 2009 yılında kaleme aldığı *Cumhuriyet Halk Partisi Belgelerinde Yurtdışındaki İlk ve Tek Halkevi Örneği: Londra Türk Halkevi* başlıklı makalesi öncü niteliktedir (Malkoç, 2009, ss. 35-54). Malkoç çalışmasında bu halkevinin kuruluşu, idaresi, binası ve etkinlikleri gibi pek çok konuyu hem arşiv belgeleri hem de *Cumhuriyet* ve *Ulus* gazeteleri temelinde oldukça geniş bir biçimde ele almıştır. 2010 yılında yayımladığı *Bir*

Aydınlanma Projesi Halkevlerinin Tasfiye Süreci başlıklı makalesinde de Londra Halkevi'ne kısaca değinmiştir (Malkoç, 2010, s. 6). Hakan Yaşar'ın 2010 yılında yayımladığı *Yurtdışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi* başlıklı makalesi de yine arşiv belgeleri ışığında Londra Halkevi'ni anlatmaktadır. Yaşar makalesinde kurumun pek çok yönünün yanı sıra etkinliklerini de oldukça ayrıntılı bir biçimde incelemiştir (Yaşar, 2010, ss. 177-215). Hande Balım Kınay tarafından kaleme alınan *British Council ve Türkiye'deki İngilizce Öğretim Faaliyetleri* başlıklı makalede de Londra Halkevi'nin çeşitli etkinliklerine değinilmiştir (Balım Kınay, 2023, ss. 76-99). Bunların yanı sıra Murat Turan'ın *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Diğer Ülke Partileriyle İlişkisi (1923-1950)* başlıklı doktora tezinde ise bu kurum arşiv belgeleri ve özellikle de yazışmalar temelinde ele alınmıştır (Turan, 2016, ss. 274-295).

Bu çalışmalar arasında Malkoç ve Yaşar'ın makaleleri Londra Halkevi'ni ayrıntılı ve sistematik bir şekilde incelemesi açısından öne çıkmaktadır. Demirel, Balım Kınay ve Turan da bu kuruma dair pek çok ayrıntıyı literatüre kazandırmıştır. Bir başka araştırma olarak, tarafımızca Harran Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi bünyesinde yürütülmüş olan *Ulusal Basında Londra Halkevi* başlıklı ve 14083 nolu bilimsel araştırma projesi 10 Temmuz 2015 tarihinde sonuçlandırılmıştır.

Bahsi geçen çalışmalardan hareketle, literatürde Londra Halkevi'ni müstakil olarak ele alan nitelikli araştırmaların olduğu aşikârdır. Bununla birlikte bilhassa Malkoç ve Yaşar'ın makalelerinde yer alan fakat ayrıntısız veya eksik kalan bazı hususlar bu çalışmayla birlikte ayrıntılandırılmış, böylelikle literatüre katkıda bulunulmuştur. Bahsi geçen makaleler büyük oranda Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan belgelerle desteklenmiştir. Bununla birlikte yine bu arşiv bünyesindeki Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi kapsamında yer alan bazı belgeler ise ancak gizliliğinin 2021 yılı sonları itibarıyla kaldırılmasının ardından okuyucu hizmetine sunulmuş olup bu araştırmaya dahil edilmiştir. Dolayısıyla makalenin öncelikli amacı, Londra Halkevi'ni bahsi geçen bu yeni belgelerden yararlanarak daha derin bir incelemeye tabi tutmaktır. Söz konusu belgeler literatür taraması, arşiv taraması ve doküman analizi yöntemleri kullanılarak incelenmiştir.

Çalışmanın diğer bir amacı ve buna bağlı olarak özgün tarafı ise ulusal, yerel ve özellikle uluslararası basında Londra Halkevi ile ilgili yer alan çeşitli haber/yazıların derlenerek literatüre kazandırılmasıdır. Bu bağlamda öncelikle *Akşam, Bugün, Haber, Son Posta, Son Telgraf, Tan, Tanin, Türk Sözü, Ulus, Vakit, Vatan, Yeni Asır, Yeni Mersin, Yeni Sabah* gazetelerindeki ve ayrıca *Cephe* dergisindeki haber/yazılardan istifade edilmiştir. Uluslararası

basından ise *Birmingham Gazette, Daily Record, Evening Sentinel, Evening Standard, Grimsby Evening Telegraph, Kensington Post/Middlesex Independent&West London Star, Liverpool Daily Post, Marylebone Mercury/Middlesex Independent&West London Star, Middlesex County Times and West Middlesex Gazette, Newcastle Journal/North Mail, The Birmingham Post, The Chattanooga Sunday Times, The Daily Telegraph&Morning Post, The Kensington News and West London Times, The Manchester Guardian, The Observer, The Scout* ve *Western Mail&South Wales News* incelenmiştir. İstanbul'da basılan ve Fransızca yayımlanan *Istanbul* gazetesi de çalışmanın kapsamına alınmıştır. Yapılan inceleme sonucunda bilhassa uluslararası basından elde edilen bilgilerin Londra Halkevi ile ilgili çalışmalarda yer almayan pek çok ayrıntıyı barındırdığı görülmüştür.

Bu çalışmayla birlikte Londra Halkevi, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi belgeleri temel alınarak ve ayrıca ulusal, yerel, uluslararası basın perspektifinden bütüncül bir şekilde ilk kez incelenmiştir. Konuyla doğrudan ilgili ve birincil öneme haiz olmakla birlikte daha önceki çalışmalarda yer almayan yabancı kaynaklar bu makaleye dahil edilerek Londra Halkevi'nin hangi şubelerden oluştuğu, çalışma gün ve saatleri gibi pek çok ayrıntı da literatüre kazandırılmıştır.

1. Londra Halkevi'nin Kuruluşuna Giden Süreç

Londra Halkevi'nin kuruluş sürecinde, 27 Aralık 1939 tarihinde meydana gelen ve büyük bir yıkıma sebep olan Erzincan Depremi sonrasında yapılan İngiltere merkezli insani yardım çalışmalarının önemli bir rolü vardır. Merkez üssü Erzincan olan bu depremin şiddeti 7,9 civarında ölçülmüş ve ardında hayatını kaybeden on binlerce insan, yıkılan binlerce bina ve sayılamayacak kadar çok depremzede bırakmıştır (Laçın, 2014, s. 40). Depremzedelere yardım etmek amacıyla yürütülen çalışmalar yurt içiyle sınırlı kalmamıştır. Erzincan depremzedelerine yapılan yardım işlerini incelemek üzere Londra Yardım Komitesi'ni temsilen General Sir Wyndham Deedes, Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu esnada halkevlerini de gezen Deedes, modernleşme bağlamında Türkiye'de yaşanan deneyimin İngilizler tarafından aslında pek de iyi bilinmediği ve aynı şekilde Türklerin de İngiltere'de mevcut sosyokültürel durumdan yeterince haberdar olmadığı fikrine varmıştır (Yaşar, 2010, s. 182). İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden da halkevleri ile yakından ilgilendiğinden II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'ye gerçekleştirmiş olduğu ziyarette İsmet İnönü ile birlikte Ankara Halkevi'nde bir folklor gösterisini izlemiştir. Eden, böyle bir kültür ocağının İngiliz halkına örnek olmasını istemiştir (Toksoy, 2007, s. 141). Dolayısıyla Londra Halkevi'nin açılmasının arka planında Anthony Eden ve Sir Wyndham Deedes vardır (Malkoç, 2009, s. 36). Bununla birlikte Türk Diplomatik

Arşivi'nden elde edilen belgeler bu kurumun açılabilmesi adına British Council Başkanı Lord Lloyd ile de temasa geçildiğini ortaya koymaktadır (BCA, 534/37390.149831.31; BCA, 534/37390.149831.32).

General Deedes tarafından CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen 12 Şubat 1940 tarihli mektupta Türkiye'deki halkevlerinin çalışmalarına değinilmiştir. Deedes mektubunda bu çalışmaları incelediğini ve başarılı bulduğunu dile getirmiş, böyle bir kurumun Türk-İngiliz kültürel ilişkilerini ve aynı zamanda dostluğunu geliştirmek amacıyla Londra'da da açılmasını teklif etmiştir (BCA, 490.1.0.0/1065.1086.1). Böylece burası British Council'dan yapılacak belirli bir yardıma ilaveten İngiltere'de yaşayan çeşitli kişi ya da kuruluşlardan sağlanacak yardımlar vasıtasıyla işletilebilecektir. Mektuba Başbakan Refik Saydam tarafından verilen cevap olumludur (Malkoç, 2009, s. 36; Yaşar, 2010, s. 182). H. M. Burton'a göre de Londra'da bir Türk Halkevi açma girişiminin başlıca nedeni Deedes'in Türkiye'ye olan büyük ilgisi ve oradaki girişimleridir (Burton, 1942b, s. 141). 14 Mart 1940 tarihli bir belgeye göre Büyükelçi Tefik Rüştü Aras, Londra'da bir Türk halkevi tesisi için Lord Lloyd ile görüşmüş ve Deedes ile yapılan müzakereler sonucunda 1940 haziranında hazırlıkların tamamlanması düşünülmüştür (BCA, 534/37390.149831.32). Bu meyanda Halkevleri İdare ve Teşkilât Talimatnamesi ile Çalışma Talimatnamesi, Türk bayrağı, Atatürk büstü, İnönü resmi ve diğer bazı eşyalar gönderilmiştir (BCA, 490.1.0.0/1065.1086.1).

Londra'da bir halkevi açılmasına karar verildikten sonra 4 Mayıs 1940'ta CHP Genel Sekreterliği'nden Londra Büyükelçiliği'ne gönderilen yazıda, açılması düşünülen halkevinin bina, bütçe, yönetmelik ve eleman meselelerini görüşmek üzere iki İngiliz ve üç Türk'ten meydana gelecek bir kurulun oluşturulması istenmiştir. Bu talimat üzerine 28 Kasım 1941'de Londra Büyükelçisi Tefik Rüştü Aras başkanlığında Londra Halkevi'nin ilk idare kurulu oluşturulmuş; British Council Başkanı Sir Malcolm Robertson, General Sir Wyndham Deedes ile Türkiye'nin Londra Başkonsolosu Nebil Süreyya Akçer ve Ticaret Ataşesi Suphi Ziya Özbekkan bu kurulda yer almıştır (BCA, 534/37390.149831.23; BCA, 534/37390.149831.25; Burton, 1942b, s. 141; Malkoç, 2009, s. 36; Yaşar, 2010, s. 183; bk. EK-1). Bir diğer arşiv belgesinde ise Londra Başkonsolosunun yerine Büyükelçilik Başkâtibinin kurulda olduğu bilgisi bulunmaktadır (BCA, 490.1.0.0/1065.1086.1).

Londra'da bir halkevi açılacağı hususu ve idare kuruluna ilişkin bazı bilgiler basına da yansımıştır ("Londra'da Bir "Halkevi" Açılıyor", 1941). Konuyla ilgili olarak *Londra'da yakında bir Halkevi açılacağı bildirilmektedir. Halkevleri Türk sosyal ve kültür merkezleridir. Böyle bir merkezin İngiliz payitahtında açılması Sir Wyndgham Deed [Sir Wyndham Deeds]*

tarafından teklif edilmiştir. Halkevi teşkilâtı yapmağa memur olan komitenin azası arasında Türkiye'nin Londra büyükelçisi ile British Council reisi bulunmaktadır ifadeleri Cumhuriyet gazetesinde yer almıştır. Yazının devamında *The Times* gazetesinin Londra Halkevi'ni övdüğünden bahsedilerek İngiliz basını gözüyle bu halkevinin işlevlerine değinilmiştir. Buna göre Londra Halkevi, Türk kolonisi için bir kulüp ve kütüphane görevi üstlenmesinin yanı sıra İngiliz müşahitlerinin Türk gençliğinin sosyal ve kültürel ilerleyişlerini teşvik için neler yapıldığını görmelerine imkân verecek bir merkez de olacaktır. Ayrıca İngiltere'de yaşayan Türkler orada bir Türk havası içinde İngiliz dostlarını kabul edebileceklerdir ("Londrada Bir Halkevi Açılıyor", 1941; "Londra'da Yakında Bir Halkevi", 1941). İngiliz basını da burayı Londra'daki Türk toplumu için sosyal ve kültürel bir merkez olarak tanımlamıştır ("The Turkish People's House", 1942; "Rustu Aras Retires", 1942). Gerek *Scottish Geographical Magazine* ve gerekse *The Birmingham Post*'a göre Londra Halkevi'nin açılışındaki amaç konferans, ders, görüşme ve film gibi araçlarla modern Türkiye'yi İngiliz halkına tanıtmaktır (*Scottish Geographical Magazine*, 1944, s. 22; "Turkey in London", 1942 ; "Turkey in London", 1945). Bu bağlamda özellikle film gösterimlerinin ön plana çıkmış olduğu dikkati çekmektedir. Öyle ki 1943 yılı itibarıyla kurum bünyesinde Türkiye'yi tanıtım amaçlı 19 adet film bulunmaktadır (BCA, 490.1.0.0/1064.1083.1). Bu kurum aynı zamanda İngilizlerin kendi kültürlerini Türklere tanıtmada da aracı bir rol üstlenmiştir. Açılışın ertesi yılı Londra Halkevi'ne İngilizler tarafından bağışlanmış film sayısı 40 civarında olup (BCA, 490.1.0.0/1064.1083.1) Türk Diplomatik Arşivi'nden elde edilen belgeler, bu amaçla bizzat British Council tarafından temin edilen film sayısının 1945 yılında 62'ye ulaştığını nakletmektedir (BCA, 534/37390.149831.35; ayrıca bk. BCA, 490.1.00/1065.1086.1; Yaşar, 2010, s. 199).

Açıldığı dönem itibarıyla bir değerlendirme yapıldığında ise Londra Halkevi'nin açılışının aynı zamanda hem İngilizler hem de Türkler tarafından siyaseten alınan bir karar olduğunu, Türkiye'nin Müttefik Devletler'e daha yakın bir çizgide olduğunu adeta vurgulandığını ve ülke tanıtımın da dönemin savaş koşulları ölçüsünde gerçekleştirilebildiğini eklemek gerekir (Turan, 2016, s. 281; Aral, 2014, s. 88.).

2. Londra Halkevi'nin Açılışı

Diğer halkevleri gibi Londra Halkevi'nin de 19 Şubat günü açılması için hazırlıklar yapılmaya başlanmıştır. British Council tarafından bir bina ayarlanması ve bazı masrafları karşılamak üzere Türkiye'den para gönderilmesi bunlar arasındadır (Malkoç, 2009, s. 37; Yaşar, 2010, s. 183). 19 Şubat 1942'de gerçekleştirilecek açılış töreni iki gün öncesinden Türkiye'de halka

duyurulmuş ve tören programı ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bu programa göre hükümet dairelerinin bütün şefleri ile temsilcileri de dahil olmak üzere törende toplam 400 kişi bulunacaktır. Türkiye'nin Londra Büyükelçisi Tevfik Rüştü Aras, İngiltere Dışişleri Bakanı R. Anthony Eden, British Council Başkanı Sir Malcolm Robertson ve General Sir Wyndham H. Deedes konuşma yapacaklardır. Generalin konuşması Türkçe olacak ve bu konuşmanın ardından Türkiye Büyükelçisi Londra Halkevi'ni resmen açacaktır. Halkevi'nin açılış töreni filme alındığı gibi aynı zamanda radyodan da verilecektir ("Londra Halkevi", 1942; "Londra Halkevi Açılıyor", 1942; "Londrada Halkevimiz", 1942; "Londradaki Halkevimiz", 1942).

Açılış için gerekli olan bütün hazırlıkların tamamlanmasını müteakip Londra Halkevi planlandığı gibi 19 Şubat 1942 tarihinde gerçekleştirilen törenle Büyükelçi Tevfik Rüştü Aras tarafından açılmıştır (Malkoç, 2010, s. 37; "Londra Halkevi Dün Merasimle Açıldı", 1942; "Londra Halkevi Dün Büyük Merasimle Açıldı", 1942; "Londradaki Halkevimiz", 1942). Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan bir belgede ise açılışın 22 Şubat 1942 tarihinde gerçekleştiği yazılı olmakla birlikte (BCA, 490.1.0.0/1065.1086.1) basına yansıyan pek çok haberden hareketle 22 Şubat 1942 tarihinin açılış tarihi olmadığı söylenebilir. Aras, açılışın ardından günün anlam ve önemini belirten bir konuşma yapmıştır (Burton, 1942b, s. 141).

Açılış törenine, başta İngiltere Dışişleri Anthony Eden olmak üzere bazı bakanlar, devlet adamları, British Council yetkilileri, İngiltere Haberler Servisi'nin temsilcileri ve Türkiye'ye ilgi duyan pek çok kişi katılmıştır (Yaşar, 2010, s. 183; Burton, 1942b, s. 141; "Londra Halkevi Açıldı", 1942; "Londra Halkevi Dün Açıldı", 1942). *Bugün* gazetesine göre 400 davetli açılışta hazır bulunmuştur ("Londra Halkevi Törenle Açıldı", 1942). Eminat Malkoç ise katılımcı sayısının 300 olduğunu nakletmektedir (Malkoç, 2009, s. 37). Eden, açılışta bir konuşma yapmış (Malkoç, 2009, s. 37; "A Turkish Centre", 1942; "The Turkish Centre in London", 1942; "Turkish at Home", 1942) ve konuşmasında Türk halkının güçlü, kararlı ve bağımsız olduğunu vurgulamıştır. Dünya savaş halindeyken Türklerin müttefiklerinin desteğine güvenerek bağımsızlıklarını korumaya kararlı olduklarının altını çizdikten sonra kendilerinin de aynı ülküyü paylaştıklarını belirtmiştir. Türklerin herhangi bir saldırıya uğramaları halinde geçmişlerine yakışır bir şekilde yine kendilerini savunacaklarını bildiklerini de vurgulamıştır ("Mr. Eden to Turkey", 1942; "Turkey's Causes is Ours", 1942; "Our Cause is Turkey's: Mr. Eden", 1942; "Papan is off Again", 1942). Eden'in bu konuşması İngilizler tarafından Londra Halkevi'nin açılışı için verilen desteğin arka planına da işaret etmektedir. İngiliz Şair ve Yazar John Masefield ise Londra Halkevi'nin açılış tarihi olan 19 Şubat 1942'de şunları dile getirmiştir:

Türk Hükümetinin Londra'da bir Halkevi açmakta [açmakta] bulunduğunu duymakla bahtiyarım. Halkevlerinin kadın ve erkek, genç ve ihtiyar herkes için bilgi, kültür, sosyal toplantı, kitap, fikir müdavelesi, konferans, tiyatro ve müzik bakımından birer merkez olduğunu vatandaşlarımız bilmeyebilirler. Halkevleri nereye gelmişse oraya bilgi, alâka, neşe, arkadaşlık, dostluk ve anlayın [anlayış] getirmiş ve birçok dimağları batıl itiyadlardan kurtarmıştır. Bunların temin ettiği faydaları ben bizzat gördüm. Birkaç yıl önce o nefis yeni Türk başşehirini ziyaret etmek saadetine ermiş ve dört tarafımda yeni bir hayatın ateşini sezmişdim [sezmiştim]. Bu yeni tesisin, (Türkiye dışındaki bu ilk Halkevinin) her iki halkın bir arada toplanmasını, fikir ve kültür ortaklığında bulunmasını, savaş sonu meselesi hakkında fikir teati etmesini ve birbirini cesaretlendirmesini kolaylaştırabileceğini [kolaylaştırabileceğini] düşünmekle mesrurum. Her necib şey nasıl muvaffak olursa bu müessese de, halkımıza sizdeki en iyi şeyleri bilmeği ve sevmeyi öğretmek müessislerinin büyük ümitlerini [ümitlerini] tahakkuk ettirecektir [ettirecektir]. Bilgi ve anlayış temini gibi temiz bir gaye için Londra'da açılan bu yeni müesseseye her türlü muvaffakiyetler diler, iyi niyetli bütün İngiliz kadın ve erkeğinin hissine terceman [tercüman] olarak size hoşgeldiniz derim. (BCA, 534/37390.149831.34; BCA, 534/37390.149831.36; EK-2).

Londra'da açılan bu kültür kurumu bundan böyle İngiltere'nin gündemindedir. Burası Türklerin ve İngilizlerin bir arada olacağı ve birbirlerinin kültürlerini tanıyacağı bir yer olarak tasarlanmıştır.

3. Londra Halkevi'nin Binaları Ve Kütüphanesi

Londra Halkevi'nin ilk binası Fitzhardinge Caddesi'nde olup üç yıllığına British Council tarafından kiralanmıştır (Burton, 1942b, s. 141; Malkoç, 2009, s. 37; Yaşar, 2010, s. 183). Kira bedeli de yine bu kuruluş tarafından karşılanmıştır (BCA, 490.1.0.0/1065.1086.1; Malkoç, 2009, s. 37; Yaşar, 2010, s. 183). *Yeni Mersin* ve *Yeni Sabah* gazeteleri buranın Londra'nın en güzel sokaklarından birinde açıldığını nakletmiştir ("Londra Halkevi", 1942; "Londra Halkevi Dün Merasimle", 1942). *Cumhuriyet* gazetesinin haberine göre de halkevi güzel bir binada açılmış ve konforlu mobilyalarla donatılmıştır. Hatta Cumhurbaşkanı İsmet İnönü burası için bir yağlıboya Atatürk tablosu hediye etmiştir ("Londra Halkevi Açıldı", 1942). Fakat bu hediye açılıştan önce ulaşamamış ve dolayısıyla açılış töreninde sergilenememiştir ("Londra Halkevi Dün Açıldı", 1942). *Türk Sözü* gazetesinde geçen bir haberde ise İsmet İnönü'nün renkli ve imzalı bir fotoğrafını da Londra Halkevi'ne hediye edeceği bilgisi yer almıştır ("Londra Halkevi Bugün Açılıyor", 1942). 1942 yılının 23 Nisan kutlamaları dolayısıyla bu fotoğrafın şeref yerine/köşesine konulmuş olması haberi doğrular niteliktedir ("Londra Halkevinde", 1942).

Halkevini süsleyen ve özellikle de duvarlara asılan fotoğraf, resim, harita vb. materyaller İngilizlerde büyük ilgi uyandırmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethinden önceye tarihlenen bir İstanbul ve Boğaziçi haritası bunlar arasındadır. Halkevinde yer alan Atatürk, İnönü ve İngiltere Kralı VI. George'a ait portreler de ziyaretçilerin dikkatini çekmiştir ("A Scout Pays a Visit to The Londra Turk Halkevi", 1943). Türkiye'deki sanayileşmeye ithafen,

Karabük Demir-Çelik Fabrikası gibi yapıların maketleri de ayrıca sergilenmiştir (Burton, 1942b, s. 142).

25 Aralık 1941’de başlatılan kira sözleşmesinin süresi 24 Aralık 1944’te sone ermiş ve bu tarihten itibaren British Council kira bedelini karşılamamıştır. Bunun üzerine Büyükelçi’ye sözleşmeyi yenileme ya da halkevi için yeni bir bina arama yetkisi verilmiştir. Kiralanmak istenen yerlerin mal sahipleri ile anlaşılamayınca da halkevi faaliyetlerine bir süre daha bu binada devam etmiştir (BCA, 490.1.0.0/1065.1086.1). Esasen taşınmayı gerekli kılan bir başka husus ise 14-15 Mart 1944 gecesi Londra Halkevi’ne üç yangın bombasının isabet etmesidir. Çıkan yangın söndürülse de üstteki iki kat hasar görmüştür (Malkoç, 2009, s. 38; Yaşar, 2010, s. 183). Bu yangının söndürülmesinde hemen yetişen itfaiyenin yanı sıra halkevi bekçisi ve eşinin de büyük payı olmuştur. Bu durum üzerine bekçinin ikramiye verilerek taltif edilmesi hususu Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği’ne yazılmıştır (BCA, 534/37390.149831.15). Malkoç, 15 sterlin mükafat verildiğini nakletmektedir (Malkoç, 2009, s. 51). Daha sonraları da bina yakınlarına V tipi güdümlü roketlerden biri düştüğünde arka cephedeki pencereler kırılmıştır (Malkoç, 2009, s. 38). Yaşanan bu hava saldırısına rağmen Londra Halkevi kapılarını kapatmamıştır (“Turkey in London”, 1945). Daha sonra ise binanın sahibinin açtığı tahliye davasını kazanması üzerine halkevinin Londra’nın merkezi yerlerinden biri olan Belgrave Square’da satın alınan büyük bir lord konağına nakledildiği bilgisi basına yansımıştır (“Londra Halkevi”, Evliyagil, 1947).

Londra Halkevi 1946 yılında belirtilen sebeplerden dolayı 43 Belgrave Square adresindeki ikinci binasına taşınmıştır (Malkoç, 2009, s. 38; Yaşar, 2010, s. 184). Burada beş kat ve ayrıca üç-dört odası bulunan bir çatı katı bulunmaktadır (BCA, 490.1.0.0/1065.1086.1). Her biri büyük salon olarak tasarlanmış 24 odadan oluşan binada asansör ve kaloriferli ısıtma sistemi mevcuttur. Zaman içerisinde bu odalardan bazıları birleştirilerek 250-300 kişi kapasiteli toplantı/konferans salonuna dönüştürülmüştür. Diğer bir odanın mangalından kafesine kadar Şark üslubunda dekore edilmesi planlanmıştır. İlerleyen yıllarda binada yapılan tamir çalışmalarında ise tezyinat unsurlarında Türk motiflerine yer vermeye çalışılmıştır (“Londra Halkevi”, Evliyagil, 1947). Binada bir halı atölyesinin bulunması da bu durumla ilgilidir. 1943 yılı itibarıyla atölyede 12 halı mevcut olup buradaki halı yapımında keçi kılı kullanıldığı bilgisi basına yansımıştır (“A Scout Pays a Visit to The Londra Turk Halkevi”, 1943).

Eminalp Malkoç ve Hakan Yaşar, arşiv belgelerinden hareketle bu binanın 52 yıllığına ve 10500 sterlin karşılığında kiralandığını nakletmektedir (Malkoç, 2009, s. 38; Yaşar, 2010, s. 184). Dışişleri Türk Diplomatik Arşivi’nde yer alan belgelerde ise Londra Halkevi’nin yeni

binasının 31 sene müddetle ve 7500 sterline kiralanacağı bilgisi yer almaktadır (BCA, 534/37390.149831.11). Fakat bunun yanı sıra tamirat ve tadilat için 1000, nakil için 50, mefruşat için 1000 ve müteferrik için 50 olmak üzere toplamda 2100 sterline ihtiyaç duyulduğu kayıtlara geçmiştir (BCA, 534/37390.149831.12).

Buranın kütüphanesine gelince, henüz kurulduğu dönemde bile Londra Halkevi'nin iyi bir kütüphanesi bulunmaktadır ("Turkish at Home", 1942). Bu kütüphane aynı zamanda Türkiye'nin tanıtımında da aracı bir rol oynadığından kurumun kapatılışına kadar önemini korumuş ve sürekli olarak buranın zenginleştirilmesine ağırlık verilmiştir. Hatta kütüphanede Türk-İngiliz edebiyatını tetkik için eserlerin yer alması planlanmıştır ("Londra Halkevi", 1942).

Türk Diplomatik Arşivi'ndeki belgeler, kütüphanenin Türkçe ve İngilizce eserlerin ayrı tasnif edildiği iki oda/kısımdan müteşekkil olduğunu belirtmektedir (BCA, 534/37390.149831.35). Yaşar makalesinde ilk yılın ardından 600'den fazla İngilizce, 100 civarında Türkçe ve bununla birlikte Fransızca kitapların da bulunduğunu nakletmektedir (Yaşar, 2010, s. 204).

1944 yılı itibarıyla 800'ün üzerinde İngilizce ve 300'ün üzerinde Türkçe kitap bulunurken ("Britons Want News of Turkey", 1944) 1945'te ise 900'ün üzerinde İngilizce ve 450'nin üzerinde Türkçe kitap ile birlikte bazı Fransızca eserler de kütüphanede yer almıştır ("Turkey in London", 1945). Aynı yıl Sir Wyndham Deeds tarafından kaleme alınan *A Few Facts About Turkey* adlı esere de Londra Halkevi'nden ulaşılabilmektedir ("Facts about Turkey", 1945). 1944-1946 yılları arasında *Ülkü*, *Düstur* ve *Resmî Gazete*'nin koleksiyonları tamamlanmaya çalışılmış ve ayrıca *İstanbul Dergisi* de kuruma ulaştırılmaya başlanmıştır (Malkoç, 2009, s. 41). Hatta Türkiye'de İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan *İdare Dergisi* dahi Londra Halkevi'ne gönderilmiştir (BCA, 534/37390.149831.7).

4. Londra Halkevi'nin Başkanları ve Üyeleri

Açılıştan önceki süreçte Nusret Köymen'in Londra Halkevi başkanı olarak görevlendirildiğine fakat bu görevi kabul edip etmeyeceğinin netleşmediğine dair haberler ulusal basında yer almıştır ("Londra Halkevi Reisliği", 1942; "Londra Halkevi", 1942). Bununla birlikte Köymen değil Tevfik Rüştü Aras buranın ilk başkanı olmuştur. Kapatılına kadar geçen süreçte burayı Londra Büyükelçisi yönetmiş; halkevi başkanlığı görevini Aras'ın ardından Rauf Orbay, Ruşen Eşref Ünaydın ve Cevat Açıkalın yürütmüştür (Malkoç, 2009, s. 37; Yaşar, 2010, s. 189). Belirtmek gerekir ki, Londra Halkevi, British Council'in yardımlarının kesildiği 1944 yılı sonuna kadar Londra Büyükelçisi başkanlığında, ikisi İngiliz olmak üzere beş kişiden oluşan

bir kurul tarafından yönetilmiştir. Bu tarihten sonra ise İngilizler kuruldan çıkartılmıştır. (Malkoç, 2009, s. 37; Yaşar, 2010, s. 189).

Londra Halkevi'nin üyeleri Türk uyruklu kişilerle sınırlı tutulmuştur (Burton, 1942b, s. 142; Burton, 1942a, s. 238). Bununla birlikte çalışma ve etkinliklerde Türkler doğal ve İngilizler ise fahri üye sayılmıştır. Hatta fahri üyelerin bir listesi de düzenlenmiş olup bunların ilki Dışişleri Bakanı Eden'dır ("A Turkish Centre", 1942; Doğan, 2022, s. 200). Ocak 1943'te düzenlenen bir belgeden anlaşıldığı kadarıyla o dönem İngilizlerden 120 kadar üye kaydedilmiştir (BCA, 534/37378.150292.16). 1945 yılında İngiltere Dışişleri Bakanı Ernest Bevin, Londra Halkevi'nin fahri üyeliğini kabul etmiş ve bu haber üyeler arasında büyük sevinç uyandırmıştır ("Mr. Bevin Londra Halkevine", 1945).

5. Londra Halkevi'nin Şubeleri ve Etkinlikleri

Türkiye'deki halkevleri dokuz şube üzerinden yapılandırılmasına rağmen Londra'daki Türklerin az sayıya olmasından dolayı Londra Halkevi bu durumun dışında tutulmuştur. Malkoç, kurumun altı şube üzerinden yapılandırıldığını belirlemiş olup (Malkoç, 2009, s. 37) şubelerin isimlerine ise yer vermemiştir. Burton'a göre, buranın etkinliklerini aşağıda belirtilen şubeler üzerinden yürütmesi önerilmiştir (Burton, 1942a, s. 238):

1. Eğitim, spor ve gençlik
2. Köy hayatı ve tarım
3. Arkeoloji
4. Edebiyat ve Güzel Sanatlar
5. Sağlık ve sosyal hizmetler
6. Ekonomi

Newcastle Journal and North Mail'de bu şubelerin aynı şekilde sıralanmış olması önerinin tatbik edildiğini göstermektedir ("Turkish Halkevi", 1942). Türkiye'deki gazetelerde de Londra Halkevi'nin şubeleri benzer şekilde kaydedilmiştir. *Yeni Mersin*'e göre bunlar arkeoloji, sağlık, folklor, edebiyat, terbiye, gençlik ve spor şubeleridir ("Londra Halkevi", 1942). *Yeni Sabah* ise bu şubeleri arkeoloji, folklor, sıhhiye, sosyal maarif, edebiyat ve güzel sanatlar olarak sıralamıştır ("Londra Halkevi Dün Merasimle", 1942). Çalışma gün ve saatleri ise pazartesiden cumaya 10.00-17.00, cumartesi günleri ise 10.00-12.30 arasındadır (Burton, 1942a, s. 238).

5.1. Konferanslar

Londra Halkevi'nin etkinlikleri bağlamında ilk ders 24 Mart 1942 tarihinde Londra Ticaret Ateşesi Suphi Ziya Özbekkan tarafından neredeyse kusursuz bir İngilizce ile verilmiştir. Özbekkan, Türkiye Cumhuriyeti'nde uygulanan hükümet ilkelerini, yönetim ve eğitim

metotlarını oldukça açık ve anlaşılır bir dille anlatmıştır. Nisan ayı ile birlikte konferanslar başlamış ve ilk etaptakiler daha çok arkeoloji ile ilgili olmuştur. 7 Nisanda Winifred Lambe, Anadolu’da yürüttüğü kazılardan bazılarını anlatmıştır. 21 Nisanda British Museum yetkilisi Prof. Sidney Smith, Hitit İmparatorluğu üzerine yapılan son araştırmalar üzerine konuşmuştur. 28 Nisanda A. H. M. Jones, Hellenistik ve Roma Küçük Asyasını ele almıştır. 5 Mayıs’ta Prof. Norman Bentwich tarafından Türk anayasası üzerine bir konferans verilmiştir. 12 Mayıs’ta alanında otorite olan D. Laugharne Thornton tarafından depremler konusuna değinilmiştir. 26 Mayıs’ta Sir Wyndham Deedes Türkiye’deki halkevlerini anlatan bir konuşma yapmıştır. 9 Haziranda Prof. Talbot-Rice tarafından verilen konferans Anadolu’nun çeşitli yerlerindeki Selçuklu mimarisi hakkındadır. 16 Haziranda ise Özbekkan tarafından Londra’da belediye başkanları ve milletvekillerine Türk sivil yönetimi hakkında bir konferans verilmiştir (Burton, 1942a, s. 235-236). Bütün bunlar incelendiğinde, Londra Halkevi’nin kuruluşunun ardından kısa bir süreç geçmiş olmasına rağmen çeşitli bilimsel konularda çok sayıda konferansa ev sahipliği yaptığı dikkati çekmektedir.

Etkinlikte olduğu süre boyunca Londra Halkevi’nde düzenlenen konferanslar Türklerin yanı sıra İngiliz halkı tarafından da büyük rağbet görmüştür (“Avni Aksal Londra Halkevinde”, 1944; “Londra Halkevinde Türk Resim”, 1944; “Londra Halkevinde Bir Konferans”, 1944; “Londra B. Elçimiz”, 1945; “Londra Halkevinde”, 1945; “Londra’daki Heyetimiz Yola Çıktı”, 1945; ayrıca bk. Yaşar, 2010, ss. 195-198). Burada haftada birkaç kez konferans düzenlendiği (“Londra Halkevi’nde Türkçe Dersleri”, 1942; Balım Kınay, 2023, s. 86) ve bunların İngiltere’yi ziyaret eden Türklerle, Türkiye’yi tanıma fırsatını bulan İngilizlere verildiği bilgisi basında yer almıştır. Konferansların yanı sıra arada sırada çay ziyafetleri düzenlenerek bu toplantılara Türkler ile İngiltere’nin ileri gelenleri davet edilmiştir. Örneğin, Eylül 1942’de verilen bir çay toplantısına katılanlar arasında Sir Wyndham Deedes, Lord Winterton ve Mr. John Parker gibi isimler vardır (“Turkish Soil”, 1942; “Local News in Brief”, 1943).

Ayrıca Türk Büyükelçiliği’nde çalışan kadınlar ile görevli personelin hanımları iki haftada bir halkevinde toplanmıştır. Bu durum başta sosyal temasla bağlantılı olduğu kadar Türk kadınının modern Türkiye’deki yaşamda oynadığı rolün de önemli bir göstergesi olarak görülmüş ve İngiliz kadınları bu duruma ilgi duymuştur (Burton, 1942a, s. 236).

5.2. Kutlamalar

Konferans ve çeşitli toplantıların yanı sıra kutlamalar da Londra Halkevi’nin önde gelen etkinlikleri arasında yer almıştır. Açılışını müteakip burada kutlanan ilk milli bayram 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olmuş, bayram dolayısıyla 400 öğrencinin katıldığı bir

eğlence tertip edilmiştir (Yaşar, 2010, s. 200). Basında törenin 24 Mayıs'ta yapılacağı bilgisi yer almıştır ("Londra Halkevinde", 1942). İngiliz öğrenciler, izciler ve gençlik kulüpleri törende hazır bulunmuştur. Bu kutlama Aya Yorgi Yortusu (St. George's Day) ile aynı güne denk gelmiş ve öğrenciler tarafından Londra Halkevi'ne bir dizi ziyaret gerçekleştirilmiştir (Burton, 1942a, s. 235).

Londra Halkevi'nin demirbaş listesinde Philips marka bir sinema makinesi ve bir İngiliz bakan tarafından hediye edilen bir projeksiyon makinesi yer almaktadır (BCA, 490.1.0.0/1064.1083.1; BCA, 534/37390.149831.35; Doğan, 2022, s. 200; "Londra Halkevinde", 1942). Halkevi bunları çeşitli kutlama ve davet gibi etkinliklerde kullanmıştır. Hatta filmlerin gösterildiği perdenin üzerinde bir Türk bayrağı ile Cumhuriyet Halk Partisi'nin altı okunu taşıyan bir bayrak yer almıştır ("Londra Halkevinde Dünkü Merasim", 1942). Okul ve gençlik etkinliklerine ağırlık verilerek 23 Nisan kutlamalarına katılan çocuklara modern Türkiye'deki yaşamın çeşitli yönlerini anlatan filmler izlettirilmiştir. Sir Wyndham Deedes de bu çocuklara sade bir dille modern Türkiye hakkında bilgi vermiştir. Burton'a göre bu tür etkinlikler aslında modern Türkiye'nin bir resmini sunmak amacını gütmüştür. Ayrıca yaşıt olan Türk ve İngiliz çocuklarının bu etkinlikte kaynaşmaları istense de bir sonuç alınamamıştır (Burton, 1942a, s. 235-236).

Burton'a göre Londra Halkevi'nde düzenlenen en dikkat çekici etkinliklerden biri 19 Mayıs Gençlik ve Spor Şenliği kapsamında gerçekleşmiştir. Burton, 19 Mayıs gününü *Cumhuriyet Türkiye'si takvimindeki bu unutulmaz tarih* sözleriyle ifade etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Anadolu'daki ulusal direnişini örgütlemek amacıyla 1919 yılında Samsun'a çıktığı gün olan 19 Mayıs'ta özellikle spor alanında Türkiye ile İngiltere arasındaki bağları vurgulamak ve güçlendirmek amacıyla bu bayramın kutlamalarına ayrıca önem verildiğini nakletmiştir. Kutlamalar kapsamında çeşitli spor kurumlarının 100'den fazla temsilcisiyle çok sayıda gazeteci akşam halkevinde toplanmıştır. Davetliler arasında ünlü kriketçilerin yanı sıra futbol, boks, tenis ve bisiklet şampiyonları yer almıştır. Haziran 1939'da Türkiye'yi ziyaret eden ilk İngiliz futbol kulübü Middlesex Wanderers Football Association'ın onursal sekreteri Alaway de davetliler arasındadır. Şenlikte Wilson Tagg tarafından üç film izlenime sunulmuştur (Burton, 1942a, s. 236). Ayrıca Türk ordusunun yapmış olduğu idmanlar, Türkiye'de ilkökul eğitimi ve 19 Mayıs kutlamalarına ilişkin filmler gösterilmiştir. Şenliğe katılan davetlilere günün Türk tarihindeki anlamıyla birlikte Atatürk'ün gençliğe ve spora verdiği önem de anlatılmıştır. Ardından halkevi binası gezilmiştir (Burton, 1942a, s. 236; Balım Kınay, 2023, s. 87). Ayrıca Middlesex Wanderers Football Association tarafından ciltli bir şekilde hazırlanan

ve davete katılanların isimlerinin yer aldığı bir ziyaretçi defteri Londra Başkonsolosu Nebil Süreyya Akçer'e sunulmuştur (Burton, 1942a, s. 237).

23 Nisan ve 19 Mayıs'ın yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıldönümlerinde de Londra Halkevi'nde kutlama yapılmış ("Londra Radyosunda Bir Temsil", 1942; "News in Brief", 1945) ve kimi zaman da ziyafet verilmiştir ("Halkevlerinin 12 nci Yıldönümü", 1944). Halkevlerinin kuruluş yıldönümlerinde de benzer etkinlikler düzenlenmiş, İngiliz halkı bu günleri yakından ve ilgiyle takip etmiştir. Londra Halkevi'nin birinci kuruluş yıldönümü münasebetiyle British Council'ın Türkiye temsilcisi Mr. Grant'ın tebrik mektubunda geçen *Hepimiz Londra Halkevinin Milletlerimiz arasındaki sıkı dostluk münasebetlerinin idamesine ve müteakiben yekdiğerimizin kültürünü daha iyi anlayabilmek [anlayabilmek] gayesine en uygun bir teşebbüs olduğu kanaatindeyiz ki bu gaye uğruna kendimizi vakfetmiş bulunuyoruz* (BCA, 490.1.0.0/1065.1086.1) şeklindeki ifadeler İngilizlerin bu kuruma olan büyük ilgisinin bir göstergesi niteliğindedir.

Londra Halkevi'nde kutlamaların yanı sıra kabul törenlerinin de önemli bir yeri vardır. Örneğin, 1942 yılında Türk gazeteciler şerefine, 1943'te halkevine kaydolun 120 üye için, 1944'te Türkiye Büyükelçisi şerefine ("Londra Halkevinde", 1944) ve 1946'da ise halkevlerinin yıldönümü münasebetiyle kabul törenleri yapılmıştır. 1946'daki törende Londra Halkevi Başkanı ve Türkiye Büyükelçisi Cevat Açıkalın ile birlikte Bakan Bevin de bulunmuştur ("Londra Halkevinin Yıldönümü", 1946).

5.3. Ziyaretler

Londra Halkevi'nin işlevini yerine getirebilmesi ve sürdürebilmesi açısından buraya yapılan ziyaretler de büyük önem taşımıştır. Londra'da yaşayan veya bir süreliğine bulunan Türkler başta olmak üzere önde gelen İngiliz devlet adamları, Londra'da çeşitli kurum ve kuruluşlarda çalışan kişiler, öğretmenler, öğrenciler gibi burayı görmek isteyen İngiliz vatandaşları Londra Halkevi'ne ziyarette bulunmuşlardır (Yaşar, 2010, ss. 201-204). Bu ziyaretler esnasında halkevi binasını gezmenin yanında çeşitli konularda bilgilendirildikleri de dikkati çekmektedir. Atatürk'ün hayatından modern Türkiye'deki yaşama kadar pek çok konuda ziyaretçilere bilgilendirme yapılmıştır. Halkevi'ndeki halı atölyesinin gezildiği bir günde iyi bir halının kaç ilmekten oluşacağı, halı seccadelerin ne amaçla kullanıldığı, bu seccadelerde kuş vb. desenlere neden yer verilmediği gibi hususlarda ve geleneksel Türk halı sanatı hakkında ziyaretçilerin aydınlatılmış olması bu duruma örnek teşkil etmektedir ("A Scout Pays a Visit to The Londra Turk Halkevi", 1943).

Ağustos 1942’de Doğu ve Afrika çalışmaları alanında burslu okuyan ve Türkçe öğrenen 20 öğrenci Londra Halkevi’nde Türk öğrenciler tarafından konuk edilmiştir (“Articles in Court”, 1942). Eylül 1942’de ise Londra’da bulunan gazetecilerimiz Hüseyin Cahid Yalçın, Zekeriya Sertel, Abidin Daver, Ahmet Emin Yalman ve Şükrü Esmer tarafından Londra Halkevi’ne bir ziyaret gerçekleştirilmiş ve gazeteciler adına burada bir kabul töreni düzenlenmiştir (“Gazetecilerimiz”, 1942).

Türk öğrencilerle tanışmak vb. amaçlarla çok sayıda kişinin Londra Halkevi’ni ziyaret ettiği bilinmektedir. Örneğin, Şubat 1943’ten Nisan 1944’e kadar Londra Halkevi’ni ziyaret edenlerin sayısı yaklaşık 5600’dür (“Britons Wants News of Turkey”, 1944).

Kasım 1944’te 40 Avustralyalı subay ve askerın Türk öğrencilerle tanışmak ve Türkiye ile ilgili filmler izlemek amacıyla yaptığı ziyaret bunlar arasında olup ziyaretçiler bizzat Başkonsolos Nebil Süreyya Akçer tarafından kabul edilmişlerdir (“Nous faisons tout pour”, 1944). 1945 yılı ziyaretçileri arasında ise Londra’da bulunan Türk Ticaret Heyeti (“Türk-İngiliz Ticareti”, 1945) ve Türk hava subayları vardır. Subaylar için bir veda ziyafeti verilmiş, ardından Türkçe ve İngilizce (Türkçe altyazılı) filmler izlettirilmiştir (“Londra Halkevinde Türk Havacılarına”, 1945).

5.4. Türkçe ve İngilizce kursları

Londra Halkevi’nin önde gelen diğer faaliyetleri arasında Türkçe ve İngilizce kursları yer almaktadır. İngiliz halkına Türkçe öğretmede kolaylık sağlama ve Türk-İngiliz bağlarını kuvvetlendirme amaçlarının yanı sıra British Council’in Londra Halkevi ile olan ilişkilerini iyi bir şekilde sürdürebilmesi adına burada Türkçe kurslarının açılmasını koşul olarak ortaya koyması bu kursların düzenlenmesinde etkili olmuştur (Yaşar, 2010, s. 194; “Londra Halkevinde”, 1944). Ayrıca Londra Ticaret Ateşesi Suphi Ziya Özbekkan’ın kızı Güzin Özbekkan’ın da gayretleri söz konusudur (Balım Kınay, 2023, s. 85). Fakat Güzin Özbekkan 1943 yılında anne ve babasıyla birlikte Londra’dan ayrılmıştır (BCA, 534/37320.149940.20).

Buradaki Türkçe dersleri Halkevi Kâtibi Ali Rıza Şencan tarafından ücretsiz olarak verilmiştir (Burton, 1942a, s. 237). Türkçeyi öğrenmek ya da ilerletmek isteyen öğrenci, öğretmen ve iş adamlarının haftada iki kez düzenlenen Türkçe kurslarına büyük ilgi gösterdikleri bilgisi basına yansımıştır (“Londra Halkevinde”, 1942).

İlk etapta dersler yeni başlayanlar için pazartesi ve perşembe günleri 18.30-19.30, ileri seviyedekiler için de yine aynı saatte olmakla birlikte çarşamba ve cuma günleridir. Kursların açıldığı dönemde 100’den fazla kişinin başvuruda bulunması ise duyulan ilginin önemli bir

göstergesi olarak kabul edilmiştir. Burton'a göre savaş sürecinde olunmasına rağmen öğrencilerin derslere düzenli bir şekilde devam etmesi Ali Rıza Şencan'ın geliştirdiği yeni öğretim yöntemleri ve ayrıca öğretme hevesiyle ilgilidir. O günlerdeki slogan ise *Bilmek istersen cihanı, öğren ecnebi lisanı* şeklindedir (Burton, 1942a, s. 237).

Bir başka husus olarak 10-14 Ağustos 1942 tarihlerinde Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde yapılan Dördüncü Dil Kurultayı'na 65'i halkevi delegesi olmak üzere çok sayıda kişi katılmış (Ercilasun, 2022, ss. 4-5), bu kurultayın çalışmaları Londra Halkevi tarafından yakından takip edilerek Türkçe kurslarına devam eden öğrencilere bu konuda bilgi verilmiştir ("Dil Kurultayı Londra'da", 1942; Balım Kınay, 2023, s. 85).

1943 ve 1944 yıllarında oldukça popüler bir duruma gelen bu kurslar başlangıç seviyesindeki kursiyerler için çarşamba günleri 17.30 ile 19.00 arasında, daha ileri seviyedekiler için de perşembe günleri yine aynı saat aralığında düzenlenmiştir ("You can Learn Turkish", 1944). 1944 yılında seviyesini ilerleten kursiyerlere yönelik olarak bir Türkçe konuşma sınıfının açılması planlanmıştır (Yaşar, 2010, s. 195). 1945'te de devam ettirilen kurslarda dersler ilk, orta ve yüksek olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır ("Londra Halkevinde Türkçe Dersleri", 1945).

Ayrıca belirtmek gerekir ki, Türkçe kurslarının Türk-İngiliz dostluk bağlarının güçlendirilmesinde aracı bir rol oynadığı basında dillendirilmiştir ("Free Turkish Language Classes", 1945). II. Dünya Savaşı süreci ve sonrasında dönemin şartlarına paralel olarak kursa talebin zamanla azaldığı dikkati çekmektedir. 1945 yılının haziran ayı itibarıyla 15'i başlangıç ve 18'i ileri seviye olmak üzere toplamda 33 kursiyer eğitime devam etmiştir (BCA, 534/37390.149831.35). İlerleyen süreçte de bu kurslar işlerlikte kalmıştır (Yaşar, 2010, s. 195). Türkçe kurslarının yanı sıra İngilizce kursları da rağbet görmüştür ("A Scout Pays a Visit to The Londra Turk Halkevi", 1943).

5.5. Sergiler

Londra Halkevi'nin ön plana çıkan etkinlikleri arasında sergiler de yer almış olup ("Britons Want News of Turkey", 1944; Malkoç, 2009, ss. 41-44; Yaşar, 2010, ss. 199-200; Özkan Koç&Önal, 2021, ss. 131, 135) kurum bünyesinde çok sayıda sergi odası mevcuttur ("Turkey in London", 1942). Buralarda fotoğraf, resim ve el sanatları temalı sergiler düzenlenmiştir. Hakan Yaşar, Londra Halkevi'nin 5 Nisan 1950'de Londra Büyükelçiliği'ne devri esnasında hazırlanan tutanaktan burada bir el işleri sergisi düzenlendiğinin ve hatta sergi için on yedi adet camekân oluşturulduğunun anlaşıldığını ifade etmektedir (BCA, 490.01/1066.1088.1'den

aktaran Yaşar, 2010, s. 200). *Akşam* gazetesinde yer alan bir haberde 1949 sonbaharında Londra Halkevi'nde Türk Nakış Sanatı Sergisi açıldığı dikkati çekmektedir. Gazetede sergiyle ilgili yer alan fotoğrafta ise Yaşar'ın bahsettiği camekânlar göze çarpmaktadır. Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsü'nün yanı sıra çeşitli Kız Enstitüleri ve Akşam Kız Sanat Okullarında yapılan el işlerini ve nakış örneklerini ihtiva eden bu sergi Londra'da büyük ilgi uyandırmıştır. Sergi münasebetiyle açılan anı defterine çok sayıda ziyaretçi duygu ve düşüncelerini yazmıştır. Bunlar arasında R. L. Park'ın *Bilhassa benim gibi bir renkli cam ressamı için son derecede enteresan bir sergi*, A. Bulang'ın *Dünyada bunlardan güzel eser yoktur*, B. Locks'ın *Bu derecede güzel eserler yapmaya hâlâ devam edildiği için şükrediyorum. Sizi tebrik ederim, Türk kadınları* ifadeleri serginin İngiliz halkında oluşturduğu izlenimin anlaşılması bakımından önemlidir ("İngilizler Türk Nakış Sanatının", 1949).

Bir başka husus olarak, Türk Diplomatik Arşivi'ndeki belgeler, 7 Haziran 1942'de Ankara Halkevi'nde açılan İngiliz Eğitim Kurumları ve Üniversiteleri Sergisi mekanında Londra Halkevi ile ilgili fotoğrafların sergilendiğini ortaya koymaktadır (BCA, 534/37398.150255.3; EK-3).

6. Londra Halkevi'nin Kapatılışı

Londra Halkevi, II. Dünya Savaşı sürecinde açılmış bir Halkevi olmasına rağmen yine de kuruluş yıllarında çalışmalarına etkin bir şekilde devam etmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin ihtiyati tedbir olarak savaş ekonomisi koşullarında yaşaması bu kuruma yapılması gereken yardım ve desteklerin istenilen ölçüde olmasını kısıtlamıştır (Yaşar, 2010, s. 205; Olgun, 2019, s. 95). Halkevi Başkanlığı tarafından CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen yazılar, Londra'da bulunan CHP yöneticileri, müfettişleri ve yetkililerinin kaleme aldığı raporlar vb. Londra Halkevi'nin özellikle bütçe durumu, eksikleri ve ihtiyaçları konusundaki bilgileri ortaya koymaktadır (Yaşar, 2010, s. 205). Örneğin, Halkevi Başkanlığı tarafından düzenlenen raporlar arasında Ruşen Eşref Üneydin'in hazırlamış olduğu raporda daha çok Halkevi'nin eksikleri ve burada olması gerekenler üzerinde durulmuştur (BCA, 490.1.0.0/1065.1086.1).

Londra'da bulunan CHP yetkilileri tarafından kaleme alınan raporlara ise H. Reşit Tankut tarafından 1948 yılında yazılan *Londra Halkevimiz Hakkında Rapor 4 Ağustostan 9 Ağustosa Kadar* başlıklı rapor örnek gösterilebilir. Tankut aslında Paris Milletlerarası 21. Müsteşrikler Kongresi'nin ardından ziyaret maksadıyla Londra'ya gitmiş ve oraya kadar gitmişten Halkevi'ni de ziyaret etme ihtiyacı duyup izlenimlerini ortaya koymuştur. Kuruma gittiğinde oradaki memurlar tarafından iyi karşılandığını belirten Tankut, ziyaret esnasında Türkçe kursunun verilmesine denk geldiğini ve ciddiyetle verilen bu derslerin İngilizlere Türkçe

öğretmek hususunda faydalı olacağını dile getirmiştir. Halkevi binası ve burada kullanılan eşyalar hakkında da bilgi vermiştir. British Council'dan yardım görüldüğü süreçte emanet alınan eşyaların sahipleri tarafından istenildiğini ve iade edildiğini, buna rağmen müdür odasıyla toplantı odasının kötümsemeyecek bir şekilde döşendiğini söylemiştir. Kitap dolaplarını beğendiğini vurgulayan Tankut ayrıca burada çok kıymetli kitapların bulunduğunu da bildirmiştir. Resim, büst ve milli motifleri ise çok eksik bulmuştur. Tankut'un raporunda asıl dikkat çeken husus Londra Halkevi'nin *gerekli* olup olmadığını sorgulamasıdır. Ona göre Londra'daki bu halkevi eğer çalışmalarına devam edecekse buraya destek verilmeli, özellikle yöneticisi merkezden gelmeli ve yetki sahibi olmalıdır. Aksi takdirde kurum tasfiye edilmelidir. Tankut'un raporu temel alınarak düzenlenen başka bir raporda da bu kurumun *ismi var, cismi yok* bir mahiyet taşıdığına altı çizilmiştir. Bununla birlikte Londra Halkevi'ni tasfiye etmenin kötü bir reklam olacağı ve bu sonuca varılmaması gerektiği tavsiye edilmiştir. Bu tavsiyeye rağmen, Londra Halkevi'nin parti için manasının değiştiği ve hükümetin ilgisine muhtaç olduğu vurgusu yapılmıştır. Türkiye'de mevcut halk kurumlarının Londra'da gerçekleşmesine imkan olmadığı hususu da ayrıca eklenmiştir (BCA, 490.1.0.0/1065.1086.1, Yaşar, 2010, ss. 207-208).

1940'lı yılların sonlarına doğru genelde halkevleri ve özelde ise Londra Halkevi basında birtakım eleştirilere maruz kalmaya başlamıştır. Örneğin, 1948 tarihli bir haber Londra Halkevi ile ilgili şikayetlere dikkat çekmektedir. Haberin yazarı *sukutu hayale uğramak* tabirinin yerine *Londra Halkevine uğramak* tabirini kullandıklarını aktarmaktadır. Habere göre, halkevi binası büyük olmasına rağmen yalnızca iki-üç odası döşenebilmiştir, diğerleri ise kullanılmamaktadır. Tefrişatta kullanılan eşyalar ise Türk zevk ve üslubuna uymadığı gibi Londra'dan gelişigüzel alınmıştır. Bu durumun nedeni ise tahsisat olmayışına bağlanmıştır. Diğer bir neden ise Londra'daki elçilik mensupları arasındaki anlaşmazlıklardır ("Londra Halkevi", 1948).

1948 yılında yayımlanan başka bir haberde de halkevlerinin kuruluş yılı münasebetiyle, BBC tarafından 19 Şubat 1948 Perşembe günü Türkiye saati ile 18.30 itibarıyla Londra Halkevi ile aynı işlevleri yerine getiren İngiliz kuruluşları hakkında özel bir konuşma yapılacağı duyurulması da manidardır ("Un programme pour la", 1948).

Londra Halkevi hakkında düzenlenen raporlar ve basına yansıyan çeşitli haberler kurumun kapatılışına doğru giden süreçte şüphesiz etkili olmuştur. Bunun yanı sıra Türkiye'de çok partili döneme girilmesiyle birlikte de eleştiri oklarının yöneltildiği kurumlardan birinin halkevleri olduğunu belirtmek gerekir. Eminoğlu Malkoç'un belirttiği üzere, o dönemde Demokrat Parti, halkevleri konusundaki eleştirilerini daha çok bütçeden bu kurumlara ayrılan yardımlar üzerinde yoğunlaştırmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi ise yalnızca Londra Halkevi ve büyük

şehirlerdeki halkevlerine para ayırabilecek durumda olmuştur (Malkoç, 2009, s. 48). Fakat eleştiriler bütçe ile de sınırlı kalmamıştır. Aşağıdaki ifadeler Londra Halkevi konusunda belki de o döneme kadar olmayan başka bir bakış açısını sergilemektedir:

Londra Halkevinin sadece partimize bağlı kalarak çalışması, partimizin yalnız başına memleket dışında bütün memleket ve milleti temsil etmek iddiasını benimsediğini ifade eder. Bu ise garip bir vaziyet yaratır. Aynı zamanda çok partili bir rejim devresinde, bilhassa memleket dışında yanlış yorumlara yol açar. (BCA, 490.1.0.0/1065.1086.1).

Londra Halkevi'nin partiye bağlı bir kurum olarak idame ettirilmesinde hiçbir fayda görülmediği ve hükümete devredilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Binanın boş bulunan katlarının diğer resmi dairelere mesela büyükelçiliğe verilmesi, Londra'da bulunan Türk halkının çok az kişiden mürekkep olduğu gibi sebepler de ayrıca belirtilmiştir. Oysaki Tankut raporunda, bu binanın yalnızca bir girişinin olduğunu, başka bir giriş yeri açmanın da mümkün olmadığını dolayısıyla binanın başka memurluklara verilmesi durumunda Halkevi'nin işleyişinin bozulacağını bildirmiştir (BCA, 490.1.0.0/1065.1086.1).

1949 yılı itibarıyla Londra Halkevi'nin etkinlikleri büyük ölçüde durmuştur. Faal olarak hizmet görmesini sağlamak üzere yapılan teşebbüsler ise sonuçsuz kalmıştır. CHP'nin 9 Şubat 1950 tarihli Genel İdare Kurulu toplantısında buranın faaliyetlerine son verilmesi kararı alınmış ve bu karar 15 Şubat'ta tebliğ edilmiştir. Londra Halkevi o güne kadar olan tüm faaliyetlerine 31 Mart 1950 tarihinde nokta koyarak resmen kapatılmış; 5 Nisan 1950 tarihinde Londra Büyükelçiliği'ne ve ardından hükümete devredilmiştir (Yaşar, 2010, s. 209).

SONUÇ

Bir kültür merkezi niteliğinde faaliyet gösteren Londra Halkevi, Türkiye ile İngiltere arasındaki kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve Türk kültürünün İngilizlere tanıtılmasında aracı bir rol oynamıştır. Öte yandan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin İngiltere ile geliştirdiği diplomatik ilişkilerinin kültürel boyutuna da önemli katkılar sağlamıştır. Başka bir perspektiften bakıldığında ise Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sürecindeki siyasi tercihini ya da Müttefik Devletler'e yakınlığını sembolize etmesi açısından da ayrıca önemlidir. Müttefik Devletler'in de Türkiye'yi yanına çekme amacına yönelik olarak Londra Halkevi'nin kuruluş sürecini desteklediği dikkati çekmektedir.

Londra Halkevi, Türkiye'nin kültürel değerlerinin İngiltere'de bulunan Türkler tarafından yaşatılması ve aynı zamanda İngilizlere de tanıtılmasında aracı bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda kurum bünyesinde gerçekleştirilen bilhassa milli bayram kutlamaları, kuruluş

yıldönümü etkinlikleri ve kabul törenleri gösterişli bir şekilde yapılarak Cumhuriyet ideolojisi yurt dışına da yansıtılmaya çalışılmıştır.

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi'nde Londra Halkevi hakkında yer alan belgeler üzerine genel bir değerlendirme yapıldığında, bunların konuyla ilgili bugüne kadar literatürde yer almış arşiv belgeleriyle bazı konularda farklılıklar gösterdiği dikkati çekmektedir. Bilindiği üzere Londra Halkevi'nin açılış sürecinde ön plana çıkan isimler Anthony Eden ve Sir Wyndham Deedes'tir. Türk Diplomatik Arşivi'ndeki belgeler ise bu süreçte British Council Başkanı Lord Lloyd ile de temasa geçildiğini ortaya koymaktadır. 1942-1946 yılları arasındaki yazışmalar ilgili belgelerden takip edilebilmekle birlikte bu sürecin sonrasına ilişkin ise 1948 yılında Londra Halkevi'nde açılacak bir resim sergisi konulu belge dışında herhangi bir ayrıntıya rastlanmamıştır. Dolayısıyla Londra Halkevi'nin kapanış süreci hakkında bu belgelerde herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır.

Londra Halkevi faaliyette olduğu süre boyunca basın tarafından dikkatle takip edilmiştir. Özellikle İngiltere'de yayımlanan *Marylebone Mercury/Middlesex Independent & West London Star* ve *Newcastle Journal/North Mail* gibi gazeteler İngiliz kamuoyuna Londra Halkevi'nin şube, işleyiş ve etkinliklerine dair ayrıntılı ve açıklayıcı bilgiler sunmuştur. Burada gerçekleştirilen faaliyetlerin olumlu etkileri üzerinde durularak kurumun asıl işlevinin *modern Türkiye'yi İngiliz halkına tanıtmak* olduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte daha çok kültürel yönü üzerinde durulan Londra Halkevi'nin aynı zamanda dönemin şartlarına bağlı olarak siyasi tercihlerin bir göstergesi olduğunu da unutmamak gerekir.

KAYNAKÇA

- A scout pays a visit to the londra turk halkevi (1943). *The Scout*, 3 Haziran, s. 1.
- A turkish centre in london (1942). *The Manchester Guardian*, 20 Şubat, s. 3.
- Aral, A. E. (2014). Kültür propagandasından kültürel diplomasiye: British council'in türkiye'deki faaliyetlerinin 1940-1950 ve 2005-2014 dönemlerinde karşılaştırmalı incelemesi. (YÖK Tez Merkezi, Yüksek Lisans). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Articles in court (1942). *Grimsby Evening Telegraph*, 3 Ağustos, s. 4.
- Avni aksal londra halkevinde bir konferans verdi (1944). *Tanin*, 24 Mart, s. 2.
- Balım Kınay, H. (2023). British council ve türkiyedeki ingilizce öğretim faaliyetleri. *Journal of anglo-turkish relations*, 4(1), 76-99.
- BCA (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi). *İngiltere bombardımanı esnasında hava hücumuna maruz kalan londra türk halkevinde çıkan yangına müdahale eden görevli bekçinin ödüllendirilmesi talebi* (534/37390.149831.15).
- BCA. *Londra halkevi'ndeki ingiliz maarif kurumları sergisi* (534/37398.150255.3).
- BCA. *Londra halkevi'nin ihtiyaçları hakkında rapor* (BCA, 534/37390.149831.35).
- BCA. *Londra halkevine İngilizlerden fahri aza kaydı konusu* (534/37378.150292.16).
- BCA. *Londra halkevinin genel durumu ve halkevi hakkında raporlar* (490.1.0.0/1065.1086.1).
- BCA. *Londra ticaret ateşesi ziya özbekkan'ın doktor raporu ve tercümesinin gönderilmesi* (534/37320.149940.20).
- BCA. *Londra türk halkevi için kiralanması düşünülen yeni bina ve muhtemel halkevi giderleri hakkında bilgilendirme* (534/37390.149831.11).
- BCA. *Londra türk halkevi için kiralanması düşünülen yeni bina ve halkevi giderleri hakkında derlenen bilgi* (534/37390.149831.12).
- BCA. *Londra türk halkevi idare heyetinin teşekkülü* (534/37390.149831.23).
- BCA. *Londra türk halkevi kütüphanesine gönderilecek "idare dergisi" hakkında bilgi* (534/37390.149831.7).
- BCA. *londra türk halkevi'nin demirbaş defteri* (490.1.0.0/1064.1083.1).
- BCA. *Londra türk halkevinin açılması münasebetiyle ünlü şair masefield tarafından gönderilen dostluk mesajının cumhuriyet halk partisi ve basına iletilmesi talebi* (534/37390.149831.34).
- BCA. *Londra türk halkevinin açılması münasebetiyle ünlü şair masefield tarafından gönderilen dostluk mesajının cumhuriyet halk partisi ve basına iletilmesi talebi* (534/37390.149831.36).

- BCA. Londra'da açılacak türk halkevinin idare heyeti başkanlığında bir toplantı düzenlendiği (534/37390.149831.25).
- BCA. Londra'da türk halkevi şubesi tesisi için british council reisi lord lloyd ile görüşüldüğü ve haziran 1940 ayı yarısında halkevi'nin açılmasına çalışılacağı (534/37390.149831.31).
- BCA. Londra'da türk halkevi tesisi çabaları (534/37390.149831.32).
- Britons want news of turkey (1944). *Marylebone Mercury/Middlesex Independent&West London Star*, 29 Nisan, s. 4.
- Burton, H.M. (1942a). Activities at the turkish "halkevi" (people's house) in london". *Journal of the royal central asian society*, 29(3-4), 235-238.
- Burton, H.M. (1942b). Opening of a turkish "halkevi" (people's house) in london". *Journal of the royal central asian society*, 29(2), 141-142.
- Çeçen, A. (1990). *Halkevleri*. Gündoğan Yayınları.
- Dil kurultayı londra'da ilgi ile takibolundu (1942). *Ulus*, 20 Ağustos, s. 2.
- Doğan, N. (2022). Arşiv belgeleri ışığında rauf orbay'ın hayatı ve siyasi faaliyetleri. (YÖK Tez Merkezi Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ercilasun, A. B. (2022). Dördüncü dil kurultayı. *Türk Dili*, 852, 4-11.
- Evliyagil, Şevket (1947). Londra halkevi. *Cumhuriyet*, 15 Ekim, s. 1-3.
- Facts about turkey (1945), *Marylebone Mercury/Middlesex Independent&West London Star*, 7 Temmuz, s. 1.
- Free turkish language classes (1945). *Marylebone Mercury/Middlesex Independent&West London Star*, 6 Ocak, s. 3.
- Gazetecilerimiz (1942). *Tan*, 16 Eylül, s. 1.
- Halkevlerinin 12 nci yıldönümü (1944). *Tanin*, 21 Şubat, s. 2.
- İngilizler türk nakış sanatının güzel örneklerine hayran oldular (1949). *Akşam*, 29 Eylül, s. 4.
- Laçın, İ. (2014). 1939 Erzincan büyük depremi. *Atatürk araştırma merkezi dergisi*, 30(88), 37-70.
- Local news in brief (1943). *Middlesex County Times and West Middlesex Gazette*, 6 Kasım, s. 2.
- Londra b. Elçimiz (1945). *Tanin*, 27 Ocak, s. 1.
- Londra halkevi (1942). *Akşam*, 10 Şubat, s. 2.
- Londra halkevi (1942). *Cumhuriyet*, 17 Şubat, s. 1.

- Londra halkevi (1942). *Yeni Mersin*, 20 Şubat, s. 1.
- Londra halkevi (1948). *Cumhuriyet*, 8 Eylül, s. 1-4.
- Londra halkevi açıldı (1942). *Cumhuriyet*, 20 Şubat, s. 2.
- Londra halkevi açılıyor (1942). *Akşam*, 17 Şubat, s. 1.
- Londra halkevi bugün açılıyor (1942). *Türk Sözü*, 19 Şubat, s. 1.
- Londra halkevi dün açıldı (1942). *Tan*, 20 Şubat, s. 1.
- Londra halkevi dün açıldı (1942). *Vakit*, 20 Şubat, s. 2.
- Londra halkevi dün büyük merasimle açıldı (1942). *Haber*, 20 Şubat, s. 1-2.
- Londra halkevi dün merasimle açıldı (1942). *Akşam*, 20 Şubat, s. 1.
- Londra halkevi dün merasimle açıldı (1942). *Yeni Sabah*, 20 Şubat, s. 1-3.
- Londra halkevi reisliği (1942). *Tan*, 10 Şubat, s. 2.
- Londra halkevi törenle açıldı (1942). *Bugün*, 20 Şubat, s. 1
- Londra halkevi'nde türkçe dersleri (1942). *Ulus*, 25 Aralık, s. 2.
- Londra halkevi'nin çalışmaları (1945). *Cephe*, Nisan, s. 13.
- Londra halkevinde (1942). *Cumhuriyet*, 20 Haziran, s. 1- 3.
- Londra halkevinde (1942). *Cumhuriyet*, 23 Nisan, s. 1.
- Londra halkevinde (1944). *Cumhuriyet*, 10 Mart, s. 1.
- Londra halkevinde (1944). *Cumhuriyet*, 21 Mayıs, s. 3.
- Londra halkevinde bir konferans (1944). *Tanin*, 5 Ekim, s. 2.
- Londra halkevinde dünkü merasim (1942). *Son Posta*, 24 Nisan, s. 5.
- Londra halkevinde evliya çelebi hakkında konferans (1945). *Akşam*, 8 Haziran, s. 2.
- Londra halkevinde türk havacılarına verilen veda ziyafeti (1945). *Cumhuriyet*, 18 Şubat, s. 3.
- Londra halkevinde türk resim sanatı üzerinde bir konferans (1944). *Ulus*, 3 Ekim, s. 2.
- Londra halkevinde türkçe dersleri (1945). *Akşam*, 16 Eylül, s. 4.
- Londra halkevinin yıldönümü (1946). *Cumhuriyet*, 20 Şubat, s. 1.
- Londra radyosunda bir temsil (1942). *Cumhuriyet*, 30 Ekim, s. 4.

- Londra’da bir “halkevi” açılıyor (1941). *Yeni Asır*, 23 Aralık, s. 4.
- Londra’da yakında bir halkevi açılacak (1941). *Ulus*, 22 Aralık, s. 1.
- Londra’daki heyetimiz yola çıktı (1945). *Ulus*, 1 Aralık, s. 3.
- Londrada bir halkevi açılıyor (1941). *Cumhuriyet*, 22 Aralık, s. 1.
- Londrada halkevimiz (1942). *Son Telgraf*, 19 Şubat, s. 1-3.
- Londradaki halkevimiz (1942). *Türk Sözü*, 20 Şubat, s. 1.
- Londradaki halkevimiz (1942). *Vatan*, 19 Şubat, s. 1.
- Malkoç, E. (2009). Cumhuriyet halk partisi belgelerinde yurtdışındaki ilk ve tek halkevi örneği: Londra türk halkevi. *Türkoloji kültürü*, 2 (4), 35-54.
- Malkoç, E. (2010). Bir aydınlanma projesi halkevlerinin tasfiye süreci. *Türkoloji kültürü*, 3 (6), 5-17.
- Mr. bevin londra halkevine fahri aza oldu (1945). *Cumhuriyet*, 6 Aralık, s. 3.
- Mr. eden to turkey (1942). *Evening Sentinel*, 19 Şubat, s. 1.
- News in brief (1945). *Marylebone Mercury/Middlesex Independent&West London Star*, 10 Kasım, s. 3.
- Nous faisons tout pour répondre à l’intéret croissant des anglais pour le halk evi de londres (1944). *Istanbul*, 27 Kasım, s. 4.
- Olgun, K. (2019). *Türkiye’de halkevleri gerçeği teftiş raporları ışığında birinci yılında halkevleri (halkevleri ve kocaali halkevi örneği)*. İKSAD.
- Our cause is turkey’s: Mr. eden (1942). *Birmingham Gazette*, 20 Şubat, s. 3.
- Özkan Koç, E. ve Önal, R. Ç. (2021). 1940’lı yıllarda ingiliz kültür heyeti’nin ankara’da açtığı kültürel propaganda sergileri. *Ankara araştırmaları dergisi*, 9 (1), 109-151.
- Papen is off again (1942). *Daily Record*, 20 Şubat, s. 5.
- Rustu aras retires (1942). *The Chattanooga Sunday Times*, 29 Mart, s. 55.
- The halkevi: The turkish people’s house (1944). *Scottish geographical magazine*, 60(1), 21-22.
- The turkish centre in london (1942). *The Daily Telegraph&Morning Post*, 20 Şubat, s. 5.
- The turkish people’s house in london (1942). *The Kensington News and West London Times*, 27 Şubat, s. 3.
- Toksoy, N. (2007). *Halkevleri bir kültürel kalkınma modeli olarak*. Orion Yayınevi.

- Turan, M. (2016). Cumhuriyet halk partisinin diğer ülke partileriyle ilişkileri (1923-1950). (YÖK Tez Merkezi, Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turkey in london (1942). *The Birmingham Post*, 20 Şubat, s. 2.
- Turkey in london (1942). *The Observer*, 31 Mayıs, s. 7.
- Turkey in london (1945). *The Birmingham Post*, 17 Nisan, s. 2.
- Turkey's causes is ours (1942). *Western Mail&South Wale News*, 20 Şubat, s. 2.
- Turkish at home (1942). *Liverpool Daily Post*, 20 Şubat, s. 2.
- Turkish halkevi (1942). *Newcastle Journal/North Mail*, 10 Nisan, s. 2.
- Turkish soil (1942). *Evening Standard*, 16 Eylül, s. 2.
- Türk-İngiliz ticareti (1945). *Cumhuriyet*, 30 Mart, s. 1.
- Un programme pour la turquie à la B.B.C. (1948). *Istanbul*, 18 Şubat, s. 2.
- Yaşar, H. (2010). Yurtdışında bir kültür kurumu: Londra halkevi. *Ankara üniversitesi türk inkılâp tarihi enstitüsü atatürk yolu dergisi*, 45, 177-215.
- You can learn turkish in marylebone (1944). *Kensington Post/Middlesex Independent&West London Star*, 22 Nisan, s. 1.

EK-1**Londra Halkevi'nin İdare Heyeti Hakkında Şifretel**

T. C.
Hariciye Vekâleti
Şifre Müdürlüğü
№ 6316/338

Londra B.İlgiliginde
Yazıldığı tarih 28/11/1947
Geldiği tarih 30/11/1947
Numarası 386

[Bu yazının mahrem tutulmasına itina edilecektir]

ŞİFRETEL

Hariciye Vekaletine

Halk Farkası Katibi Umumisi Dr. Fikri Tüzer'e

Burada bugün Halk Evi'nin idare heyeti riyasetinde British Council reisi Sir Robertson ve müteakit General Deedes ile Londra Başkonsolosu ve ticaret atagemizden ibaret olmak üzere teğekkül etmiştir. (müteakitler her kump. bir)

İlk igtimada malum ve esham.... varidata dayanan bütgesinin tespit edilerek ayrıca takdim edileceğini arz ederim.

Aras

H. V.
1897 - 2
Tarih 2 - XII - 41

Fikri Tüzer
anlık Farsaja
1. XII 941

1 XII 4

D. F. Unum Müdürlüğüne
MUAMELE ÇÖRECEKNUSHA
19.10.2021 tarih ve 33363798 sayılı Karar ile gizliliği kaldırılmıştır.

BCA (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi). Londra'da açılacak türk halkevinin idare heyeti başkanlığında bir toplantı düzenlendiği (534/37390.149831.25).

EK-2

Londra Halkevi'nin Açılması Münasebetiyle John Masefield Tarafından Verilen Dostluk Mesajının Türkiye'de Duyurulması Amacıyla Tercümesine İlişkin Telgraf

T. C.
Hariciye Vekâleti
Umum Evrak Müdürlüğü
№

Fatih
Londrada Halk
evi açılması

Geldiği yer: Londra
Yazıldığı tarih: 19.11.1942
Geldiği tarih:
Numarası: *deh. İst. 206*
19.11.42

H. V.
D. I. D. I.
220-61
21-2-42

AÇIK TEL

Hariciye Vekâletine
Ankara

I- Londra Büyük Elçiliğimizden alınan İngilizce telgraf tecemesi 2-inci maddededir:

II6 " 1- Bu gün Londra'daki Halkevi'nin açılması münasebetile vaktile memleketimizi ziyaret etmiş olan meşhur şair Masefield'in gönderdiği dostluk mesajının metnini ikinci maddede arz ediyorum. Keyfiyetin Cumhuriyet Farkası Kütüblüğine bildirilmesi ve bu mesajın Matbuatımızla neşrinin temini yüksek takdirlerine bağlıdır.

2- Türk Hükümetinin Londra'da bir Halkevi açmakta bulunduğunu duymakla bahtiyarım. Halkevlerinin kadın ve erkek, genç ve ihtiyar her kes için bilgi, kültür, sosyal toplantı, kitap, fikir müdavelesi, konferans, tiyatro ve müzik bakımından birer merkez olduğunu vatandaşlarımız bilmeyebilirler. Halkevleri nereye gelmişse oraya bilgi, alâka, neşe, arkadaşlık, dostluk ve anlayış getirmiş ve bir çok dimağları batıl itiyadlardan kurtarmıştır. Bunların temin ettiği faydaları ben bizzat gördüm. Bir kaç yıl önce o nefis yeni Türk baş şehrini ziyaret etmek saadetine ermiş ve dört bir tarafında yeni bir hayatın ateşini sezmıştim. Bu yeni tesisin, (Türkiye dışındaki bu ilk Halkevinin) her iki halkın bir arada toplanmasını, fikir ve kültür ortaklığında bulunmasını, savaş sonu meselesi hakkında fikir teati etmesini ve birbirini cesaretlendirmesini kolaylaştırabileceğini düşünmekle mesrurum. Her necib şey nasıl muvaffak olursa bu müessese de, halkımıza sizdeki en iyi şeyleri bilmeğe ve sevmeye öğretmekle müessiselerinin büyük ümidlerini tahakkuk ettirecektir. Bilgi ve anlayış temini gibi temiz bir gaye için Londra'da açılan bu yeni müesseseye her türlü muvaffakiyetler diler, iyi niyetli bütün İngiliz kadın ve erkeğinin hissine terceman olarak size hoşgeldiniz derim.

Birer nüshası D.I. ve İst. D. ne verilmiştir.

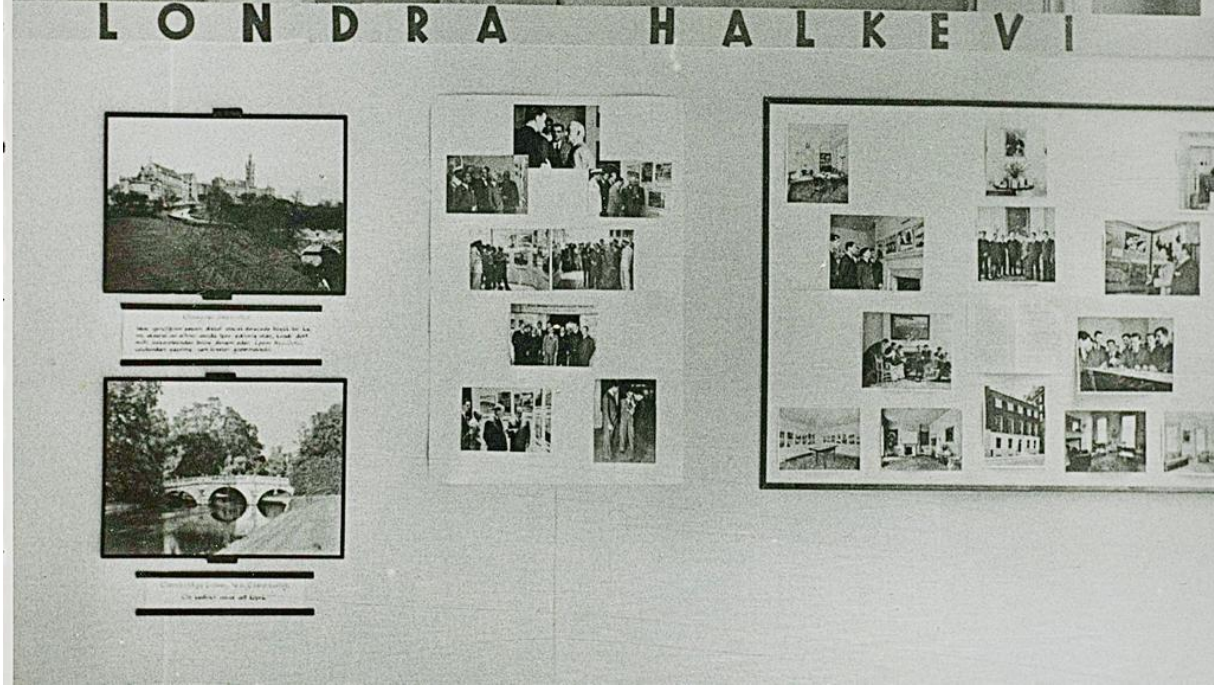
Aras John Masefield

19.10.2021 tarih ve 33363798 sayılı Karar ile gizliliği kaldırılmıştır.

BCA (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi). *Londra türk halkevinin açılması münasebetiyle ünlü şair masefield tarafından gönderilen dostluk mesajının cumhuriyet halk partisi ve basına iletilmesi talebi* (534/37390.149831.36).

EK-3

Ankara Halkevi'nde açılan İngiliz Eğitim Kurumları ve Üniversiteleri Sergisi'nde Londra Halkevi Panosu

BCA (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi). *Londra Halkevi'ndeki İngiliz Maarif Kurumları Sergisi* (BCA, 534/37398.150255.3).